



GUVERNUL
ROMÂNIEI

INSTITUTUL PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

400697 Cluj Napoca
Str. Gavril Muzicescu, nr. 5
Tel: 0364 103 154; 0364 116 261
Fax: 0364 103177
E-mail: office@ispmn.gov.ro
www.ispmn.gov.ro

noutăți

în cercetarea minorităților naționale din România

▪ cărți

Bárdi, Nándor – Csilla Fedinec – László Szarka (eds.): *Minority Hungarian Communities in the Twentieth Century* [Comunitățile minoritare maghiare în secolul XX]. Boulder, Colorado: Social Science Monographs; Highland Lakes, New Jersey, (Atlantic Studies on Society in Change nr. 138), 2011.

Abstract. Volumul de față reprezintă traducerea lucrării *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században* (Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008), fiind totodată o ediție revăzută și adăugită. Adaptându-se la cerințele seriei, fotografiile, cronologiile complementare și fragmentele de documente au fost omise, în schimb studiile au primit un aparat critic bogat, respectiv a fost inclus câte un index detaliat de nume și localități.

Istoria comunităților minoritare maghiare este tratată în șase capitole structurate în ordine cronologică, începând din anul 1918, conținând câte un studiu introductiv general, și studii de caz pe diferite țări vecine cu Ungaria. Capitolul șapte abordează comunitățile de evrei, romi și ceangăi vorbitori de limba maghiară din afara Ungariei, respectiv maghiarii din diasporă. Tot în acest capitol, față de ediția maghiară din 2008, apar trei studii noi, care se ocupă de situația utilizării limbii maghiare, migrația în Bazinul Carpatic în secolul XX, precum și sistemul instituțional al diasporei maghiare.

Studiul introductiv al volumului situează comunitățile maghiare într-o tipologie europeană, abordează schimbările în denumirea regiunilor relevante, respectiv prezintă cercetările în domeniul vizat. Autorii volumului de față evită să scrie o „istorie a suferințelor”, în schimb analizează impactul schimbărilor internaționale, domestice și al politicilor externe asupra funcționării acestor comunități. Întrebările principale abordate sunt: cum s-au autoorganizat aceste comunități minoritare; cum li s-a schimbat poziția socială în cele șapte țări sub diferite politici naționale și politicile față de minoritatea maghiară, respectiv în diferite epoci; precum și cum li s-a schimbat relația cu Ungaria.

Istoria minorităților maghiare este abordată ca istoria unor comunități de sine stătătoare, care fac parte din istoria țărilor de care aparțin, dar în același timp istoria lor este strâns legată de schimbările interne din Ungaria. Din acest motiv, putem considera studiile comparative la nivelul Bazinului Carpatic ca fiind cele mai interesante studii din volum (de exemplu reforma funciară, politicile față de minoritățile maghiare, poziții sociale, politici educaționale, politici de utilizarea limbii etc. din perioada interbelică).

Brubaker, Rogers – Margit Feischmidt – Jon Fox – Liana Grancea: *Nacionalista politika és mindennapi etnicitás egy erdélyi városban* [Politică naționalistă și etnicitate cotidiană într-un oraș transilvănean]. Budapest: L'Harmattan, 2011.

Abstract. Cartea de față reprezintă traducerea din limba engleză în maghiară a lucrării *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town* (Princeton: Princeton University Press, 2006). Ea a fost concepută ca un studiu de caz ancorat teoretic și ca o analiză fundamentată empiric asupra manierelor cotidiene în care operează etnicitatea și naționalitatea (*nationhood*) într-un context marcat de intense conflicte etnopolitice la nivelul elitelor. Teza cărții poate fi rezumată astfel: există o disjunctie mare între tematizarea etnicității și a naționalității la nivelul elitelor, respectiv experiența și înfăptuirea lor în viața cotidiană a oamenilor de rând. Adoptând o perspectivă teoretică constructivistă, autorii și-au propus să examineze aceste încorporări și expresii cotidiene pentru a răspunde unor întrebări fundamentale despre etnicitate: unde poate fi găsită, unde contează și cum operează.

Studiul de caz s-a făcut pe Cluj-Napoca, pe baza unor îndelungate cercetări de teren (1995–2003). Metodele de cercetare implică interviul, discuții de grup informale, observarea directă a interacțiunilor cotidiene și cele din cadrul evenimentelor speciale, oral history, analiză de documente și materiale mass-media.

În privința structurii, cartea se împarte în două părți mari. Prima parte prezintă naționalismul „de sus”, fiind focalizat asupra formelor ostentativ vizibile ale etnicității și naționalismului, articulate de membrii elitei politice sau culturale. Partea a doua prezintă naționalismul „de jos”. Prin observarea, înregistrarea și analizarea interacțiunilor cotidiene, autorii sesizează etnicitatea în practică, așa cum este ea încorporată, înfăptuită și trăită de clujenii de rând.

Printre concluziile analizei apar următoarele: etnicitatea este un fenomen profund încorporat și înfăptuit într-o diversitate de moduri publice și private, în general fiind mai proeminentă pentru minorități decât pentru majoritatea etnică; categoriile etnice sunt maleabile și activate rar și chiar dacă apar în discursul cotidian ele nu sunt foarte operaționale; naționalismul cotidian („banal”) nu consolidează automat politica naționalistă; în mod paradoxal, instituțiile minorităților, chiar dacă structurează relațiile sociale de-a lungul diviziunilor etnice, reduc proeminența etnicității la nivelul experienței.

Hunyadi, Attila Gábor: *Cooperativele minorității maghiare în România interbelică. Cluj-Napoca: Argonaut, 2010.*

Abstract. Cartea este o monografie de istorie economică, bazată pe surse primare, arhivistice asupra mișcărilor cooperatiste antebelice din Austro-Ungaria și cele interbelice din România. Conținutul ei este mult mai larg decât exprimă titlul modest, lucrarea prezentând foarte detaliat nu numai mișcarea cooperatistă a minorității maghiare împreună cu rezultatele economico-financiare și sociale, ci și modelele locale-regionale și paradigmele universale ale mișcării cooperatiste.

Metodologia adoptată este cea comparativă, autorul fiind participant la proiectele internaționale de cercetare a mișcărilor cooperatiste în contextul fenomenului *nation-building*, juxtapunerea modernizării economice și a afirmării naționale a entităților etno-culturale din Europa Centrală și de Est. Cartea este o monografie cu un instrumentar metodologic și teoretic ce îmbină analiza naționalismului cu perspectiva istoriei social-economice, a mentalității economice și a carierei elitelor naționale din prima jumătate a secolului XX. Metoda comparativă i-a permis autorului o evaluare ponderată pe baza surselor primare și arhivistice a impactului mișcării cooperatiste asupra celor trei entități naționale transilvănene (șasești, maghiare și românești).

Bibliografia cărții asupra istoriei cooperativei minorității maghiare și documentarea arhivistică, oferă un imbold pentru noi cercetări, monografii locale sau lucrări de licență. Istoria economică asupra acestei instituții a avut numeroase valențe sociale și politice, aceasta meritând să fie la fel de amplu cercetată și publicată și în cazul celorlalte minorități (evrei, șvabi, sași, ruteni, germani) din România interbelică, care au avut și ele o proprie mișcare cooperatistă, și a căror istorii comparate ar aduce o nouă perspectivă a conviețuirii și confluențelor economice dintre diferitele grupuri etno-culturale din România. Totodată schimburi reciproce și paralelisme instituționale care doar din această perspectivă a vieții cotidiene (*Alltagsgeschichte*) pot fi observate, prin această metodă relevă cele aspecte care altminteri treceau neobservate la abordarea simplă de istorie politică.

Iancu, Laura: *Jeles napok, ünnepi szokások a moldvai Magyarfaluban [Sărbători și obiceiuri calendaristice din Arini (Moldova)]. Budapeșt: Lucidus Kiadó, 2011.*

Abstract. Cartea conține o analiză etnografică a obiceiurilor calendaristice dintr-o comunitate din județul Bacău. Situată în sud-estul județului, cu o populație de etnie maghiară (de ceangăi) și de religie romano-catolică, așa cum arată și obiceiurile descrise în studiu, cultura și etnografia satului Arini formează o interesantă, dar totodată complexă, „insulă” în mijlocul regiunii în care se află.

Sărbătorile și obiceiurile calendaristice sunt legate în mare măsură de calendarul, liturghia și cultul bisericii romano-catolice. Altfel spus, atitudinea negativă și critică a bisericii față de obiceiurile „păgâne”, anticreștine și locale, dă într-o anumită măsură o explicație asupra fenomenului, de ce tradițiile și culturile agrare locale au un caracter (puternic) creștinesc.

Obiceiurile au un rol important în viața cotidiană a comunității, deoarece – nu numai din punct de vedere simbolic – acestea „alcătuiesc” și „înlocuiesc” instituțiile de bază ale societății; cu excepția școlii generale toate oficiile de stat (primăria, poliția, dispensarul etc.) se află în comuna vecină, Găiceana. Tradiția locală așadar este primordială și astăzi.

În sfârșit, concluzia cea mai semnificativă a studiului este că obiceiurile (nu numai cele calendaristice) sunt cele mai importante elemente ale identității etnice și locale. Acest fapt dă de înțeles că cercetarea identității etniei maghiare ori catolice din Moldova, trebuie să fie strâns legată de tradițiile și obiceiurile locale, mai apoi regionale.

Kinda, István: *Hagyományok béklyójában. Tanulmányok a falusi életmódok és kényszerstratégiák témaköréből* [În cătușele tradițiilor. Studii despre modurile și strategiile de viață în mediul rural]. Sepsiszentgyörgy – Kolozsvár: Székely Nemzeti Múzeum – Kriza János Néprajzi Társaság, 2011.

Abstract. Cartea semnată de autorul István Kinda a apărut recent sub egida editurilor Muzeul Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe și Asociația Etnografică „Kriza János” din Cluj-Napoca. În acest volum cercetătorul din Sfântu Gheorghe a adunat nouă studii etnografice bazate pe cercetări de teren în comunitățile maghiare și rome din zona Târnava Mică, Odorheiu Secuiesc și Covasna, lucrări apărute în ultimii ani în diferite reviste și volume de specialitate.

Studiile tratează cu precădere modurile de trai din comunitățile rurale, din gospodăriile tradiționale și situația agriculturii în aceste comunități, pe parcursul secolului XX și după 1989 până în prezent. O analiză amplă este dedicată practicării diferitelor meșteșuguri tradiționale, precum arderea țiglelor, a cărbunilor (acesta apare într-un studiu semnat împreună cu Lehel Peti) și a varului, respectiv amprentele sociale și economice ale acestor ocupații vechi. Lucrările care abordează comunitățile de romi îi prezintă pe aceștia din perspectiva religiei practicate, comunitățile fiind împărțite pe linia religiilor recunoscute și cea a cultelor neoprotestante; iar un alt studiu se ocupă de caracteristicile spațiului de locuit al romilor din zona Covasnei. Ultimul material vorbește despre obiceiul mai nou de a ridica porți satelor din zonă, ceea ce oglindește pe lângă identitatea etnică și locală și rivalitatea politică simbolică dintre comunități. Volumul este completat cu fotografii documentare.

▪ reviste, articole

Magyar Kisebbség. Anul XVI, vol. 59–60, nr. 1–2, 2011.

Abstract. Numărul recent al revistei *Magyar Kisebbség* este intitulat *Választások 2012. A Magyar Összefogás esélyei* [Alegerile din 2012. Șansele Unității Maghiare]. Dezbateră este inițiată de articolul lui Tibor Toró T. și Tibor Toró intitulat *Romániai magyar tanulságok és jövőképek. Vitaindító a Magyar Összefogás esélyeiről* [Concluzii și viziuni maghiare din România. Articol de dezbateră privind șansele Coaliției Maghiare]. Autorii care au răspuns la acest articol și analizează situația creată de posibila apariție a unei noi formațiuni politice maghiare sunt Zsolt Árus, Zsolt Attila Borbély, András László Kósa, Nándor Magyar, Márton Árpád, István Gergő Székely, precum Ádám Szesztay.

Secțiunea *Arhívum* [Arhivă] conține 40 de articole selectate privind dezbateră publică între fracțiunile politice maghiare din România în legătură cu alegerea partenerilor de coaliție după căderea guvernului Averescu din 1927. Studiul introductiv și selecția articolelor a fost realizată de către Béla György, articolul său din revistă fiind intitulat *Vita a nemzetárulásról (1927–1928)* [Dezbateră despre trădarea națiunii (1927–1928)].

Secțiunea *Dokumentumok* [Documente] conține textul protocolului de colaborare și coaliție din 1994 între cele trei partide maghiare din Slovacia, respectiv câte un articol scris de foștii președinți ai partidelor respective: László A. Nagy, Béla Bugár și Miklós Duray.

Ultima secțiune, cea intitulată *Stúdium* [Studii] conține lucrarea lui Endre Borbáth intitulată *Védhető-e a paternalista állam? – liberális, kommunárius álláspontról* [Poate fi susținut statul paternalist? Puncte de vedere liberale și comunitare], respectiv lucrarea lui Levente Olosz intitulată *A Demokrata Zsidó Komité kolozsvári tagozata* [Comitetul Democrat Evreiesc din Cluj].

▪ proiecte, rapoarte de cercetare

Istorie și regimuri de memorie. Comunități multietnice și politici patrimoniale în Transilvania. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER), februarie – noiembrie 2011

Descriere. Acest proiect educațional și de cercetare a fost inițiat de Departamentul de Exil și Minorități al IICCMER. Cercetarea a fost coordonată de doi profesori, Damiana Oțoiu (IICCMER & FSPUB) și David Berliner (LAMC), iar echipa proiectului este formată din studenți de la FSPUB: Andreea Apostol, Alexandru Belc, Cristina Golomoz, Szilárd Pap, Alin Savu, respectiv de la ULB: Manon Istasse.

Cercetarea a vizat o dublă tematică. Pe de o parte, proiectul a documentat evoluția relațiilor interetnice în perioada postbelică și politicile regimului comunist față de minorități într-o comunitate multiethnică transilvăneană (Câlnic/Kelling). Pe de cealaltă parte, interesul de cercetare s-a îndreptat către procesul de patrimonializare și de integrare în lista patrimoniului național/UNESCO a unor monumente sau situri săsești din Transilvania. Proiectul a presupus cercetarea de teren (în Câlnic, București, Sibiu) și documentarea în diferite arhive private, locale (de exemplu ale școlii din Câlnic), județene și centrale (de exemplu Arhivele Centrale ale Bisericii Evanghelice C.A. din România la Sibiu, Arhivele Ministerului Culturii la București). Proiectul a urmărit, totodată, familiarizarea studenților participanți cu metodologia cercetării antropologice și istorice, prin seminarii de pregătire conduse de către cei doi profesori coordonatori.

Materialele adunate pe teren (mărturii, fotografii, documente de arhivă, transcrieri ale interviurilor și înregistrări video) pot fi consultate la arhivele IICMER, fondul *Patrimonio/(Hi)stories and Reconciling Memories 2011*. Un film documentar este în lucru. De asemenea, această cercetare a stat la baza a trei lucrări redactate de către membri ai echipei de cercetare, ce vor fi prezentate în cadrul conferinței anuale a Societății de Antropologie Culturală din România.

Mai multe informații în legătură cu acest proiect vedeți pe site-ul IICMER:

http://www.crimelecomunismului.ro/ro/proiecte/proiecte_educationale/istorii_si_regimuri_de_memorie/.

▪ anunțuri

Sesiune de instruire a profesorilor de istorie privind predarea problemei Holocaustului (București, 9–11 septembrie 2011)

Descriere. Asociația IDEE împreună cu Centrul de Studii Ebraice „Goldstein Goren” (Facultatea de Litere, Universitatea din București) vor organiza, în perioada 9–11 septembrie 2011, la București, o sesiune de instruire a profesorilor de istorie, la nivel gimnazial și liceal, cu privire la predarea problemei Holocaustului. Sesiunea se bucură de sprijinul logistic al Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, respectiv de asistența financiară a Fundației Friedrich Ebert România. Profesorii participanți vor beneficia de prelegeri informative și workshop-uri metodologice și vor primi materiale didactice.

Acest eveniment face parte dintr-o serie de acțiuni care au avut loc în lunile mai (la Brașov) și iunie (la Iași). Sesiunea anunțată va avea loc la Institutul de Cercetări Politice, str. Spiru Haret nr. 8, începând de la ora 9.00.

Persoana de contact: Felicia Waldman, fwaldman@gmail.com.

Film.dok – Festival de Film Documentar (Miercurea Ciuc, 19–24 septembrie 2011)

Descriere. Pentru a șaptea ediție a festivalului de film documentar *Film.dok* aproximativ 150 de filme au fost propuse de producătorii documentariști maghiari și români în categoriile folclor, antropologie, știință, educație, istorie, artă, literatură, natură, experiment și ficțiune. După filtrul juriului preliminar 65 de documentare pot fi vizionate de publicul din Miercurea-Ciuc. Juriul festivalului din acest an este format din specialiști eminenți precum: regizorul István Dárday (președintele juriului), regizorii János Csányi, János Domokos, György Farkas, Ferenc Moldoványi, Radu Igazság și Titus Muntean, precum și jurnalistul Mihály András Beke.

Următoarele filme abordează tematica minorităților naționale din România: în categoria *Antropológia.dok*/*Antropologie.dok* vor fi proiectate filmele *A Firtos falvai-Atyha/Satele din Firtos–Atyha* (2011) în regia lui Géza Rácz și Attila Lipcsei; *Adela & Agnetha* (2008) în regia lui Geo Scripcariu; *Úton – útfélen/Pe drumuri* (2010) în regia lui Attila Szabó. În categoria *Év.dok*/*An.dok* va fi proiectat filmul *Báránfyelhők/Nori pufoși* (2011) în regia lui Dezső Zsigmond. În categoria *Portré.dok*/*Portret.dok* vor fi proiectate filmele: „*Csak ritka a fenyőfa, ez a baj*” – *A szarvasi székely története* „*Numai brazi sunt rari, asta-i problema*” – *Povestea secuilor din Szarvas* (2010) în regia lui Zsuzsa Sári; „*Körbe vagyok fülekkkel véve*”, *Sunt înconjurați de urechi* (2011) în regia lui Enikő Zsók; *Janovics Jenő, a magyar Pathé/ Un Pathé maghiar, Janovics Jenő* (2011) în regia lui Bálint Zágoni; *Messze ott, hul nap szentüle/Acolo, departe, unde soarele răsare* (2011) în regia lui Kálmán Katits. În categoria *Info.dok* vor fi proiectate filmele *Az Óperenciás tengeren is túl/Peste mări* (2010) în regia lui Dezső Zsigmond; *Régi idők ezer leánya/O mie de fete ale lumii vechi* (2011) în regia lui Katalin Daczó.

Programul detaliat al festivalului 2011 îl puteți accesa pe pagina web *Film.dok*: <http://www.dok.ro/>.

The multiculturalism is dead? Minorities, Mobility and Discrimination in Present Day Europe. The Rroma Case and beyond/Minorități, mobilitate și discriminare în Europa actuală. Cazul romilor (București, 24–26 septembrie 2011)

Descriere. Organizat de Școala Națională de Studii Politice și Administrative în cadrul Școlii sale doctorale dedicate problemelor și politicilor romilor, colocviul *Minorități, mobilitate și discriminare în Europa actuală. Cazul romilor* își propune să documenteze și să discute câteva dintre problemele acute cu care se confruntă comunitățile de romi în contextul european recent al anunțatei „morți a multiculturalismului”. Școala doctorală este parte a proiectului *Construcția și implementarea unui program doctoral inovator interdisciplinar cu privire la problematica romilor*, realizat în parteneriat cu Agenția Națională pentru Romi și finanțat de POSDRU. Colocviul anunțat este organizat ca parte a Conferinței Naționale a Societății de Antropologie Culturală din România (SACR) și va avea loc la București între 24 și 26 septembrie a.c. Programul conferinței poate fi accesat pe pagina web SACR: <http://antropo.ro/index.php/en/>.

Alcătuit din două părți distincte dar complementare, colocviul are în vedere atât cercetările aprofundate de teren vizând probleme relevante ale comunităților de romi, cât și natura și impactul politicilor publice existente în acest domeniu. De asemenea, colocviul vizează și dezvoltarea cu această ocazie a unei rețele internaționale de analiză și strategii în domeniul politicilor referitoare la romi, precum și contactul celor peste 30 de doctoranzi cu câțiva dintre cei mai renumiți cercetători europeni în domeniu. În acest sens, lucrările colocviului vor fi urmate de o prezentare a Școlii Doctorale și discutarea unui proiect de Muzeu al Culturii Roma realizat în cadrul acesteia.

▪ despre buletinul informativ *Noutăți*

Lucrările științifice recent apărute și evenimentele de importanță majoră în domeniul cercetării minorităților naționale din România incluse în acest buletin informativ nu constituie o listă completă. Cei interesați să coopereze la realizarea lui sunt rugați să ne contacteze la adresa centru.doc@ispmn.gov.ro. Cei care nu doresc să primească acest buletin informativ sunt invitați să ne contacteze în acest sens.

Informații detaliate în legătură cu proiectul *Noutăți în cercetarea minorităților naționale din România* și numerele anterioare ale buletinului informativ se găsesc pe pagina de internet ISPMN <http://ispmn.gov.ro/>.